

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת בלק וצום י"ז בתמוז, תש"ע
מספר 867

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

מעשה זמרי

אחרי התיאורים הנשגבים של עם ישראל היוצאים מפיו של בלעם, עוסק סיומה של הפרשה בחטאי העם בזנות ובעבודה זרה. תגובת ה' לא איחרה לבוא (כה:ד):
וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קח אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הָעָם וְהִקַּע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמַשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף ה' מִיִּשְׂרָאֵל.

כפי שרש"י על אתר ומפרשים אחרים ביארו, הכוונה הייתה לא להוקיע (=לתלות) את ראשי העם אלא להפעילם כדיינים שיוקיעו את החוטאים מבין העם. ואכן, כך גם עולה מתגובת משה (שם:ה):
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר. כלומר העונש הוא לא על זנות אלא על חטא עבודה זרה, על ההיצמדות לבעל פעור, אך ייתכן ששני החטאים היו כרוכים זה בזה. תכניתו של בלעם שנרמזת בדבריו לבלק טרם פרידתו ממנו הייתה: וַיַּעַתָּה הַנְּבִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכֹה אֵיֶעֱצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" (כד:יד). וכך תיארו חז"ל את עצתו (סנהדרין, קו ע"א):

אמר להם: א-להיהם של אלו שונא זימה הוא, והם מתאוים לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה: עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, זקניה מבחוץ וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן. עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות, והושיב בהן זונות, זקנה מבחוץ וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקנה: אי אתה מבקש כלי פשתן? זקנה אומרת לו בשווה, וילדה אומרת לו בפחות. שתים ושלש פעמים. ואחר כך אומרת לו: הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר [יין של עמוני ולא] יין של נכרים. אמרה לו: רצונך שתשתה כוס של יין? כיון ששתה בער בו. אמר לה: השמיעי לי (= לשכב עימי). הוציאה יראתה מתוך חיקה, אמרה לו: עבוד לזה! אמר לה: הלא יהודי אני! – אמרה לו: ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך אלא פיעור? ! [והוא אינו יודע שעבודתה בכך]. ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך, שנאמר (הושע ט:י): "הִמָּה בָּאוּ בְּעַל-פְּעוֹר וַיִּנְזְרוּ לְבַשְׂת וַיִּהְיוּ שְׁקוּצִים כְּפְּאֵהֶב".

ואכן, לאחר מכן מעידה התורה במפורש על דבר עצת בלעם: "הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלַעַם לְמַסָּר מַעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בְּעַדַת ה'" (לא:טז). צו ה' לראשי העם לשפוט את החוטאים עדיין לא החל להתבצע, והנה בתוך המהומה הרבה שהחלה בעם למשמע הצו מפיו של משה, קם אחד מראשי העדה ועשה מעשה (כה:ו):

וַהֲנֵה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אַחֲיוֹ אֶת הַמְדַיִנִּית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲמָה בְּכִים פָּתַח אֵהָל מוֹעֵד.

המילה "וַהֲנֵה" מציינת פתאומיות המעידה על מפנה בלתי צפוי, אלא שמעטים הפרטים בתורה, ולכן גם כאן נזקקים אנו לדברי חז"ל להשלמת התמונה (סנהדרין פב ע"א):

הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא, אמרו לו: הן דנין דיני נפשות, ואתה יושב ושותק? מה עשה – עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי, אמר לה: השמיעי לי! – אמרה לו: בת מלך אני, וכן ציוה לי אבי: לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה: אף הוא

נשיא שבט הוא, ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן (= שמעון) והוא (= לוי) שלישי לבטן. תפשה בבלוריתה, והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה – בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב: (במ' כה:ו) "וְהָמָּה בְּכִים פָּתַח אֱהָל מוֹעֵד". וכתב: "וירא פנחס בן אלעזר" (שם). מה ראה? – אמר רב: ראה מעשה, ונזכר הלכה. אמר לו: אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני: הבועל את הנכרית קנאין פוגעין בו! – אמר לו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא (= קורא האגרת הוא יהיה השליח לבצע הנכתב בה).

זיהוי הדמויות במדרש מוסב לפסוקים הבאים בפרק (כה:יד-טו):
 וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמָּכָּה אֲשֶׁר הָפָּה אֶת הַמְדִינִית זְמָרִי בֶן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹנִי. וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמָּכָה הַמְדִינִית כְּזָבִי בֵּת צוּר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא.
 הבכיה של העם מובנת. היא נובעת מהכרת החטא והפחד מפני העונש החמור הצפוי להיגזר על החוטאים הרבים. אך בהתאם לנאמר במדרש, "וְהָמָּה בְּכִים פָּתַח אֱהָל מוֹעֵד" אמור על משה ועדתו ומשקף עמימות משפטית: "נתעלמה ממנו הלכה" נוכח מעשהו הנועז של "זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני".

העם ציפה למנהיגות שתפעל ללא היסוס בעת הקשה. בהיעדר תגובה מנהיגותית הולמת, פועל נשיא שבט שמעון בהיכנעו ללחץ הקהל הדורש ממנו לבטל את רוע הגזירה של תליית אלפים מהעם שחטאו. על פי המדרש, למעשה הפריצות הנורא קדמה פעולת שכנוע של זמרי אצל כזבי. הפעולה המתוארת במדרש מביעה רגש של התנשאות המזכירה את טיעוניו של קורח: "אמר לה: אף הוא נשיא שבט הוא, ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן". מסתבר שבזמרי קיננו רגשי קנאה במשה, ובדבריו יש קריאת תיגר על סמכותו של משה כמנהיג. המדרש מתאר את זמרי כאדם גס רוח אף ביחסו לכזבי. אין כאן אקט של אהבה אלא של מעשה ברוטלי. בשיחתו עם כזבי על מנת לשכנעה להיעתר לו "תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה", ולאחר מכן הכניסה לאהל וביצע בה את זממו, משל הייתה כזבי כלי התרסה ולא יצור אנושי, וכך ביקש לערער על סמכות השיפוט של משה את העם על מעשה הזנות. למשה ועדתו לא היה מענה הולם למעשהו המחפיר של זמרי, ונוכח התקפתו המפתיעה והבוטה על משה במסווה של טיעונים הלכתיים, פורצים משה ועדתו בכבי.¹

בעל "שרידי אש" הסביר את היעדר תגובתו של משה בדרך הבאה:²
 משה רבנו לא רצה ללחום נגד זמרי, בשביל שזמרי הזכיר לו כי גם הוא נכשל באותה עבירה, והטעם – לא רק בשביל שחשד את עצמו... אלא גם מחמת יפי הדעת והנפש, מאחר שמראית - עין של אותה עבירה ניתן לראות בו עצמו (ואף שזה היה קודם מתן תורה כמו שאומר המדרש) לא הרהיב ולא יכול להוכיח אחרים.

ענוותנותו של משה רבנו, אם כן, לא הניחה לו להגיב על מעשהו הנפשע של זמרי בהלימה הנדרשת. מתברר שתגובתו יוצאת הדופן של פינחס, המבטאת נחישות וקנאות לדבר ה', הייתה נדרשת באותה עת, ואכן היא שעצרה את המגפה שפשטה בעם. לפי המדרש, 24 אלף הנספים במגפה היו כמניין האנשים שהביא עמו זמרי: "עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל", וייתכן שהם הנספים במגפה.

נמצאנו למדים שמול נועזות נפשעת הבאה לערער את אושיות המשפט וקוראת תיגר על המנהיגות, אין מנוס אלא לפעול בקנאות נועזת, אלא שיש להשתמש בה רק בהלימה לתרחיש החריג ולא כנורמה שיפוטית-מוסרית.

ד"ר יאיר ברקאי
 ירושלים

¹ תגובה דומה להתקפת קורח: "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה נִיפֹל עַל פְּנָיו" (במ' טז:ד).
² הרב יחיאל יעקב ויינברג. המובאה נמצאת בספר **לפרקים**, ירושלים תשס"ו, עמ' תרלג.